

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.3>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ (HUMAN SECURITE) КРИЗЬ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кірієнко Т.П.,

аспірантка кафедри теорії права, конституційного
та приватного права факультету 1 ІПФГНП
Львівського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-5867-2703>

Кірієнко Т.П. Забезпечення безпеки людини (human securite) крізь призму міжнародно-правового захисту: загальнотеоретична характеристика.

У статті проаналізовано проблеми забезпечення безпеки людини крізь призму міжнародно-правового захисту. Розкрито підходи до розуміння поняття «безпека людини» у вітчизняних дослідженнях та в міжнародному праві. Акцентовано на особливій ролі ООН у сфері забезпечення та захисту прав людини. Зазначено, що ідеї human securite почали розвиватися завдяки діяльності Організації Об'єднаних Націй, спеціальній групі дослідників. У 1994 році доповідь Програми розвитку ООН була присвячена виключно human securite. У доповіді пропонувалося розвивати ідею розширення трактування концепції безпеки особистості, виділивши в ній два взаємопов'язані фактори: захист від несподіваних та згубних порушень повсякденного способу життя (відомий як «свобода від страху») та захист від постійних загроз голоду, хвороб, злочинів і придушення (відомий як «свобода від потреби»). Далі виділялися сім окремих компонентів безпеки особистості: економічна, продовольча, безпека для здоров'я, екологічна безпека, особиста безпека (свобода від фізичного насильства і загроз), безпека меншин, політична безпека (захист основних прав і свобод людини). Окрім того, у статті порушено питання про забезпечення безпеки людини в умовах збройних конфліктів, зокрема і війни в Україні. Розглянуто переваги й недоліки діяльності ООН у цій сфері. Виокремлено проблеми, без розв'язання яких неможливе повноцінне забезпечення прав людини, особливо у сфері неправомірного їх обмеження. Відтак запропоновано варіанти розв'язання цих проблем. Наголошено, що у нинішніх умовах для України важлива співпраця, підтримка та посередництво міжнародних організацій у врегулюванні воєнного конфлікту. Першість у порядку розв'язання збройних конфліктів в Україні має належати Організації Об'єднаних Націй – головній міжурядовій міжнародній організації, яка підтримує мир і безпеку у всьому світі.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке сталося 24 лютого 2022 року, похитнуло безпекову ситуацію в Європі та у всьому світі. Цю війну вже названо найбільшим з часів Другої світової війни збройним конфліктом у Європі.

Ключові слова: права людини, захист прав людини, безпека, право на безпеку, безпека людини, Організація Об'єднаних Націй, міжнародні стандарти, міжнародна безпека, національні інтереси, інтереси людини, війна, внутрішні загрози, зовнішні загрози.

Kiriyenko T.P. Ensuring human security through the prism of international legal protection: general theoretical characteristics.

The article analyzes the problems of ensuring human security through the prism of international legal protection. Approaches to understanding the concept of «human security» in domestic research and in international law are revealed. Emphasis is placed on the special role of the UN in the field of ensuring and protecting human rights. It is noted that the ideas of human security began to develop thanks to the activities of the United Nations, a special group of researchers. In 1994, the report of the UN Development Program was devoted exclusively to human security. The report proposed to develop the idea of expanding the interpretation of the concept of personal security, distinguishing in it two interrelated factors: protection from unexpected and harmful disruptions of everyday life (known as «freedom from fear») and protection from constant threats of hunger, disease, crime and oppression (known as «freedom from want»). Seven separate components of personal security were further distinguished: economic, food, health security, environmental security, personal security (freedom from physical violence and threats), minority security, political security (protection of basic human rights and freedoms). In addition, the article raised the issue of ensuring human security in the conditions of armed conflicts, in particular, the war in Ukraine. Advantages and disadvantages of UN activities in this area are considered. Problems

are singled out, without the solution of which it is impossible to fully ensure human rights, especially in the field of their unlawful restriction. Therefore, options for solving these problems are proposed. It was emphasized that in the current conditions, cooperation, support and mediation of international organizations in the settlement of the military conflict is important for Ukraine. The priority in the order of resolution of armed conflicts in Ukraine should belong to the United Nations - the main intergovernmental international organization that supports peace and security throughout the world. Russia's full-scale invasion of Ukraine, which took place on February 24, 2022, shook the security situation in Europe and around the world. This war has already been called the largest armed conflict in Europe since World War II.

Key words: human rights, protection of human rights, security, right to security, human security, United Nations, international standards, international security, national interests, human interests, war, internal threats, external threats.

Актуальність теми. Сьогодні аналіз системи безпеки дедалі частіше здійснюють у межах дослідження поняття «безпека людини». Проблеми особистісної безпеки активно обговорюють в академічних колах, дискутують щодо цього і в межах діяльності міжнародних організацій. Утім, незважаючи на наявність безлічі трактувань безпеки людини, усі сходяться на думці про відмову від традиційної парадигми безпеки держави, про існування нового формату режиму безпеки, коли на перший план висувається захист індивіда. У зв'язку із цим великої актуальності набуває концептуальна розробка проблеми безпеки людини як із загальнотеоретичної, так і з практичної позиції, зокрема з погляду міжнародного права.

Поняття безпеки особистості з'явилося в міжнародному лексиконі лише наприкінці ХХ ст. До цього протягом понад триста років загальновідомою та прийнятою концепцією була ідея державної безпеки. Тобто поняття безпеки не виходило за межі держави.

Звичайно, цю проблему не можна вважати абсолютною новою. Вже у ХІХ і ХХ ст. серйозним внеском у теорію та практику людської безпеки стала теоретична концепція становлення міжнародного гуманітарного права, зокрема прийняття Гаазьких, Женевських конвенцій та Загальної декларації прав людини 1948 року [1]. Відповідно до теорії і практичної політики, існував одномірний погляд на природу безпеки та на можливі шляхи її забезпечення. Однак сьогодні спостерігається зрушення в розумінні безпеки – від національної безпеки з її акцентом на військовому захисті держави до ширшого підходу до безпеки, що враховує необхідність забезпечення безпеки громадян, які проживають у державі.

Зміни у вживанні терміна «безпека» відбулися в 1990-ті роки, коли вперше захист народу, який раніше розглядався як суверенна справа окремої держави, потенційно став справою міжнародного співтовариства. Потреба у зміщенні фокусу уваги з розгляду державної безпеки на більш загальні загрози існуванню людини, на способи і засоби захисту від них привели до розробки концепцій, ядром яких була саме безпека людини (або human securite).

Ідеї human securite почали розвиватися завдяки діяльності Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), спеціальній групі дослідників. У 1994 році доповідь Програми розвитку ООН (далі – ПРООН) була присвячена виключно human securite. У доповіді пропонувалося розвивати ідею розширення трактування концепції безпеки особистості, виділивши в ній два взаємопов'язані фактори: захист від несподіваних та згубних порушень повсякденного способу життя (відомий як «свобода від страху») та захист від постійних загроз голоду, хвороб, злочинів і придушення (відомий як «свобода від потреби»). Далі виділялися сім окремих компонентів безпеки особистості: економічна, продовольча, безпека для здоров'я, екологічна безпека, особиста безпека (свобода від фізичного насильства і загроз), безпека меншин, політична безпека (захист основних прав і свобод людини) [2].

Надалі щорічні доповіді ПРООН уточнювали та структурували концепцію людської безпеки. Відтак ця концепція розвивалася, залишаючись постійно в полі зору і ООН, і її інститутів, і навіть регіональних міжурядових організацій.

Вже у 2000-х роках відбулося кілька міжнародних конференцій з людської безпеки за участю Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Асоціації держав Південно-Східної Азії, Африканського Союзу та ЮНЕСКО в Центральній і Південно-Східній Азії, в Африці та Європі. Низка країн, зокрема Канада, Норвегія, Данія, Швеція та Японія, частково країни ЄС, проголосили орієнтацію своєї зовнішньої політики на пріоритети людської безпеки та вироблення міжнародним співтовариством концептуального інструментарію, необхідного для активного просування ідеалів людської безпеки та легітимного «гуманітарного втручання» у разі реальних загроз або прямих випадків її порушення.

Причини змін у вживанні терміна «безпека», що відбулися в 1990-ті, різні. Насамперед вони пов'язані з процесами глобалізації, які сприяли проникності національних кордонів. Ідеться, зокрема, про появу і загострення традиційних загроз та виникнення нових, таких як міжнародна злочинність, бідність, голод, пандемії, економічні та фінансові кризи, збройні конфлікти. Так, одним із наслідків глобалізації є міжнародна злочинність, що становить загрозу людській

безпеці. Внутрішньодержавні конфлікти також являють загрозу людській безпеці. Наприклад, кількість загиблих і постраждалих під час внутрішніх збройних конфліктів значно перевищує аналогічні показники для міжнародних конфліктів. Так, у 90-ті роки минулого століття близько 3 млн людей загинуло внаслідок внутрішніх конфліктів (для порівняння: за той же період під час міждержавних воєн загинуло 220 тис. осіб), а до кінця 2000-х ця цифра зросла до 6 млн [3]. Отже, концепція людської безпеки формувалася в умовах серйозних змін, тих, що відбулися і відбуваються на світовій арені.

Ступінь наукової розробки проблеми. Значний внесок у розробку правової проблематики безпеки людини зробили видатні західні учені, такі як І. Кант, Г. Гегель, Ф. В. Й. Шеллінг та ін. У сучасній вітчизняній літературі питанням співвідношення безпеки людини, суспільства та держави приділяли увагу О. Балинська, С. Бобровник, Н. Оніщенко, І. Корж, Є. Кубко та ін. Проблемі забезпечення міжнародної безпеки людини у вітчизняній юридичній літературі, зокрема й у сфері діяльності різноманітних міжнародних організацій, значну увагу приділяли К. Смірнова, О. Задорожний, О. Буткевич, С. Задорожна та ін. Оскільки забезпечення безпеки людини є досить складною і багатоаспектною проблемою, яка потребує серйозної розробки і з позиції національних механізмів захисту прав людини, і з позицій міжнародного захисту, сьогодні потрібне нове фундаментальне наукове дослідження безпеки людини, науково обґрунтоване визначення цього поняття, зокрема й на міжнародному рівні.

Мета статті. Метою дослідження є теоретико-прикладне вивчення та комплексний аналіз проблем міжнародного захисту прав людини, що виникають у сфері забезпечення її безпеки, розробка на цій основі цілісного вчення про human securite.

Виклад основного матеріалу. Існує велика кількість дефініцій безпеки, в основу яких покладено такі характеристики, як система відносин, захищеність, сукупність умов чи чинників тощо. Найпоширенішим серед наявних варто визнати підхід, згідно з яким безпека визначається як певний стан. Розуміння безпеки як певного стану захищеності становить основу дефініції безпеки, закріпленої в Законі України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року, де вказано, що національна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [4].

Крім офіційного розуміння феномену безпеки, у науці склалося понад десяток підходів до визначення відповідної категорії. Так, у філософії та соціології поняття безпеки визначається як

стан захищеності, в якому перебувають соціальні суб'єкти та системи, а також сукупність засобів та методів, що дозволяють блокувати джерела небезпеки [5].

На думку А. Федорової, «безпека – відсутність загроз в усіх сферах життя, що сприяє сталому людському розвитку і залежить від рівня правової культури, свідомості та відповідальності кожного члена громади, досягнення якої можливо шляхом взаємодії органів публічної влади з громадянським суспільством та збільшення кількості превентивних заходів» [6, с. 148].

І. Корж у своїх дослідженнях зосереджує увагу на тому, що всі безпекові терміни ґрунтуються на такій безпековій характеристиці, як «захищеність» від різнобічних загроз. Наприклад, вчений під «воєнною безпекою» розуміє «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз»; під «державною безпекою» – «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру»; під «національною безпекою» – «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» тощо [7].

Під безпекою особистості, на наш погляд, варто розуміти: по-перше, стан захищеності людини від факторів небезпеки на рівні її особистих інтересів та потреб; у зв'язку із цим концепція безпеки зосереджує увагу на ситуаціях небезпеки, що виникають через насильства та злидні й інші загрози і обставини. Наприклад, свобода від страху є основною цінністю безпеки людини. У разі порушення, наприклад, релігійної свободи ця основна цінність ставиться під загрозу. Сильна судова система допомагає тримати злочинність на низькому рівні, тим самим роблячи внесок у свободу від страху. Усе це має враховуватися державами та міжнародними організаціями під час створення внутрішньодержавних правових актів та під час укладання міжнародних угод, що стосуються питання захисту й безпеки особистості.

По-друге, під безпекою особистості слід розуміти соціальну захищеність людини, що забезпечує збереження самої людини та її окремих життєво важливих функцій відповідно до можливостей суспільства, а також захищеність умов, що забезпечують реалізацію прав і свобод особистості, можливості її саморозвитку.

Відзначимо, що поняття безпеки людини за своєю суттю є чимось набагато більшим, ніж відсутність насильницького конфлікту. Воно охоплює сферу прав людини «доброго врядуван-

ня» та доступ до економічних і соціальних благ, освіти, культури тощо. Що стосується міжнародної системи, можна у зв'язку із цим послатися на два документи. Так, у Порядку денному для миру (Agenda for Peace), опублікованому 1992 року Генеральним секретарем ООН, зазначається, що загроза для глобальної безпеки за своєю природою може бути не тільки військовою, адже хвороби та природні катаклізми «можуть завдати не менше спустошення, ніж зброя війни» (див.: [8, с. 10]). По суті, у документі акцент зроблено на тому, що безпека має фокусуватися на людині, а не тільки на захисті національної безпеки та національних кордонів [9].

Другий документ – Доповідь Програми ООН про розвиток людського потенціалу 1994 року. Тут розвивається ідея розширеного трактування концепції безпеки особистості. Зокрема, пропонується виділити в ній два взаємопов'язані фактори: (1) захист від несподіваних та згубних порушень повсякденного способу життя (відомий як «свобода від страху») та (2) захист від постійних загроз голоду, хвороб, злочинів та придушення (відомий як «свобода від потреби») [2]. Безпека людини – це питання зброї, питання людського життя та гідності [10]. Зокрема, у такому підході підвищення безпеки людини передбачає: інвестиції в розвиток людини, а не в зброю; розширення концепції співробітництва в галузі розвитку так, щоб вона включала всі потоки, а не лише допомогу. Починаючи з 2012 року human security є атрибутом сталого розвитку для ООН (Програма сталого розвитку – 2030) [2]. Отже, безпека особистості як концепція є новим поглядом на традиційне розуміння безпеки та розвитку, вона охоплює визнання факту існування, крім військово-політичних, нових загроз, зокрема недостатній рівень соціально-економічного розвитку та порушення прав людини [11].

Наведені вище загальні характеристики безпеки особистості прийнятні також для розуміння й оцінки її з позиції міжнародного права та підтримання міжнародного правопорядку.

У юридичних джерелах проблему безпеки особистості в системі міжнародного права вивчають із різних позицій. У першому випадку предметом вивчення є міжнародні засоби у вигляді міжнародних угод держав, що містять правові норми про захист прав людини та створені на їх основі міжнародні механізми здійснення контролю над їх виконанням. Вказані механізми та засоби становлять нормативно-правову основу захисту прав людини та слугують забезпеченню юридичної безпеки особистості [12]. Другий підхід передбачає вивчення засобів, методів, способів захисту особистості від різних загроз, спричинених ситуацією збройних конфліктів – міжнародного та неміжнародного характеру (тобто з позиції гуманітарної кризи) [13, с. 63–65].

Щодо першого підходу до вивчення поставленої проблеми, то відзначимо таке. Сьогодні зростає кількість міжнародних актів, спрямованих на захист людини. І це, на думку Д. Жалімас, виправдано, оскільки існує тісний взаємозв'язок між правами людини та забезпеченням безпеки особистості [14]. Комісія з безпеки особистості, заснована 2001 року, разом з Міжамериканським інститутом з прав людини та Університетом світу провела у грудні 2001 року в Сан-Хосе (Коста-Рика) семінар на тему взаємозалежності між правами людини та безпекою людини. Вона виробила Декларацію про права людини як суттєвий компонент безпеки людини [15], з якої випливає, що міжнародні норми з прав людини відіграють важливу роль у забезпеченні прав людини, виступаючи вагомим компонентом безпеки особистості.

У наші дні розроблено та діє ціла низка міжнародних угод у галузі прав людини, в яких закріплено норми, спрямовані на розв'язання проблем із забезпеченням людської безпеки. Норми міжнародного гуманітарного права, про права біженців та багато інших міжнародних угод у галузі прав людини є нормативною основою, на яких ґрунтується підхід безпеки людини. Як приклад, можна послатися на положення низки міжнародних документів у галузі прав людини. Так, ст. 3 Загальної декларації прав людини [16] та ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [17] захищають право на свободу та особисту недоторканність, які належать, зокрема, до волі від страху. З іншого боку, ст. 22 Загальної декларації прав людини та ст. 9 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права [18] визнають право на соціальне забезпечення, яке разом з іншими економічними та соціальними правами відповідає свободі від потреби. А ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [19] захищає право на свободу та особисту недоторканність. Відзначимо, що ця стаття стосується фізичної свободи від довільного арешту чи затримання. Вона гарантує певні основні процесуальні права особистості, такі як право на негайне отримання інформації про причину арешту, право на належні строки постати перед судом та право на судовий розгляд. Тим самим ця стаття сприяє особистій безпеці громадян.

Крім згаданих вище універсальних актів з прав людини, прийнято й чимало конвенцій, присвячених окремим категоріям прав людини – жінок, дітей, біженців, інвалідів тощо. Деякі міжнародні конвенції спрямовані на припинення злочинів проти прав людини – про заборону геноциду та злочинів апартеїду, про ліквідацію всіх форм масової дискримінації, про заборону рабства та ін. Істотне значення мають численні двосторонні та багатосторонні угоди щодо забезпечення соціальних та економічних прав, наприклад, про пенсій-

не забезпечення, про права біженців та вимушених переселенців тощо. У міжнародних актах правам потерпілих також приділяється значна увага, зокрема регламентуються питання забезпечення їхнього права на реституцію та компенсацію.

Ще однією категорією осіб є ув'язнені. У 1990 році Генеральна Асамблея ООН ухвалила спеціальну резолюцію «Основні принципи поводження з в'язнями» [20]. Відповідно до неї всі ув'язнені зберігають основні права і свободи людини, за винятком свободи пересування. До них треба ставитися з повагою, без будь-якої дискримінації. Тож цей документ закріплює гарантію прав ув'язнених, їхню правову безпеку в умовах утримання в ув'язненні і тим самим сприяє їхній особистій безпеці. До цієї категорії зараз належать, на жаль, українські військовополонені, котрі потрапили в російський полон під час війни, яку розпочала Росія проти України. Як стверджують експерти, перед інтернуванням наші військові зазнавали катувань або жорстокого поводження. У такий спосіб військовослужбовці Збройних сил Російської Федерації та співробітники ФСБ намагалися отримати військову інформацію, залякати чи принизити полонених, а то й просто помститися. Наших військових били, катували електричним струмом, а в деяких випадках завдавали вогнепальних чи колотих поранень кінцівок. Поширеним явищем була також імітація страти. Експерти описують навіть один випадок, коли військовополонений помер від отриманих травм через кілька годин після катувань [21].

Отож, будучи важливим компонентом міжнародно-правової безпеки особистості, міжнародно-правові норми, що містяться в міжнародних угодах та інших актах з прав людини, зобов'язують держави – їхніх учасників, виконувати їхні вимоги на своїй території, створювати необхідні механізми їх імплементації та реалізації, забезпечувати здійснення прав людини в конкретній галузі правових відносин. І тим самим вони створюють правові гарантії забезпечення безпеки особистості в конкретній сфері (скажімо, право на життя, недоторканність особи). У зв'язку із цим можемо сказати: від дієвості та ефективності застосування міжнародних норм з прав людини залежить стан і рівень захисту безпеки особистості і на міжнародному, і на національному рівнях.

Разом з тим треба зазначити, що проблему безпеки особистості в міжнародному правовому аспекті було б неправильним зводити лише до інституту і норм міжнародного права щодо захисту прав людини. І це важливо наголосити, оскільки проблема забезпечення безпеки особистості пов'язана не тільки з міжнародним інститутом захисту прав людини. Як відомо, у структурі права міжнародної безпеки держав досить багато уваги приділяється питанням врегулювання конфліктів, враховуючи миротворчу діяльність під егідою

ООН та інших міжнародних організацій. Ці проблеми регулюються такими галузями сучасного міжнародного права, як право міжнародної безпеки, міжнародне гуманітарне право, а також інститутом відповідальності індивідів і судового захисту, процесуальними нормами, прийнятими в міжнародних судових установах. Їх вивчення також необхідне, оскільки дасть змогу поглибити розуміння проблеми безпеки особистості у випадках, коли індивід включається в механізм, створений цими інститутами міжнародного права. Поки що таке вивчення перебуває лише на початку шляху, тобто, по суті, міжнародне співтовариство перебуває тільки на початку процесу вироблення механізмів, засобів і методів забезпечення безпеки особистості в системі міжнародного права, протидії її різним загрозам і викликам.

Ще один важливий компонент поняття безпеки особистості в міжнародно-правовій сфері, як зазначалося вище, стосується проблем, пов'язаних із вирішенням конфліктів на міждержавному та внутрішньодержавному рівнях, запобіганням гуманітарних катастроф на території тієї чи іншої держави.

У системі міжнародного права, як відомо, основна увага завжди приділялася і приділяється сьогодні проблемі забезпечення міжнародної безпеки самих держав. І це виправдано. Істотну роль у їх забезпеченні відіграють такі інститути, як роззброєння, створення без'ядерних зон, обмеження стратегічного озброєння, заходи зміцнення безпеки тощо. Зараз уже створена і діє солідна міжнародно-правова основа для їх регулювання. До неї належать міжнародні універсальні організації, як-от ООН, Рада Безпеки, Міжнародний кримінальний суд тощо, а також ціла низка міжнародних угод у сфері міжнародного гуманітарного права, такі як Оттавська конвенція про заборону протипіхотних мін, Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини, що стосується участі дітей у збройних конфліктах тощо, угоди в галузі міжнародного гуманітарного права та ін.

На сьогодні, як бачимо, у світі змінилися види подій, які тепер вважають загрозою безпеці. Міркування безпеки стали поширюватися не тільки на конфлікти всередині держав, але й між державами. У нинішніх умовах для України важлива співпраця, підтримка та посередництво міжнародних організацій у врегулюванні воєнного конфлікту. Першість у порядку розв'язання збройних конфліктів в Україні має належати Організації Об'єднаних Націй – головній міжурядовій міжнародній організації, яка підтримує мир і безпеку у всьому світі. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке сталося 24 лютого 2022 року, похитнуло безпекову ситуацію в Європі та в усьому світі. Цю війну вже названо найбільшим з часів Другої світової війни збройним конфліктом у Європі. Терористична та військова загроза з боку Росії та

союзних їй держав поширилася по всьому світу та спалахнула напруженням навколо Тайваню, погрозами ядерних ударів зі сторони КНДР та Росії, агресивними діями Ірану в регіоні тощо [22].

У зв'язку із цим становлять інтерес операції з підтримання миру, що проводяться ООН, а також операції, пов'язані зі здійсненням гуманітарної інтервенції. Саме тому на порядку денному стоїть питання розробити нові механізми, як державні, так і міжнародні, спрямовані на забезпечення безпеки мирних громадян під час збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру. При цьому одним зі спірних залишається питання про застосування військової сили як інструменту забезпечення людської безпеки, зокрема визначення ситуацій, у яких використання сили є виправданим. Проблема ця не проста, оскільки практичне застосування концепції особистісної безпеки часто наштовхується на використання акцій гуманітарного втручання (гуманітарної інтервенції), про що і свідчать дії країни-агресора щодо України. Росія стверджує, що її збройна інтервенція гуманітарного характеру не спрямована проти територіальної цілісності або незалежності України як держави і не має на меті захоплення чужих територій. Мовляв, її мета – покласти край насильству і вбивствам мирного населення в Україні, оскільки її правителі не здатні або відмовляються вжити для цього необхідних заходів. Інакше кажучи, на їх переконання, маючи високу гуманну мету захисту людини від насильства, концепція особистої безпеки при цьому не унеможлиблює застосування військової сили. Насправді увесь світ спостерігає зворотний процес, коли під прикриттям гуманітарної місії вбивають українців і знищують нашу територію.

Висновки. Ми порушили лише деякі питання, пов'язані із загальним розумінням проблеми безпеки особистості в міжнародній системі. Зокрема, розглянули особливості розуміння концепції безпеки особистості у сфері міжнародного права. Однак дослідження цієї проблематики не може обмежуватися зазначеними аспектами. Ця проблема набагато ширша, охоплює чимало інших галузей регулювання міжнародного права. Проблеми захисту безпеки особистості виникають, зокрема, в міжнародному екологічному, економічному праві, міжнародному кримінальному, трудовому праві, міжнародному процесуальному праві. А втім, усі галузі міжнародного права мають на меті забезпечити захист прав людини, її безпеку, особливо в умовах неправомірного обмеження прав людини через військову агресію. Тож з точки зору політики втручання концепція особистісної безпеки виводить на новий рівень аналізу низку ідей і питань, зокрема: які суб'єкти наділяються правом «забезпечувати» особисту безпеку, тобто на кому лежить «відповідальність за захист». Потребує відповіді й питання, за допомогою яких

інструментів треба реагувати на транснаціональні загрози безпеці, які лежать поза державними кордонами тощо. При цьому найбільш спірним є питання про застосування військової сили як інструменту забезпечення людської безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Грушко М.В. Міжнародне гуманітарне право: навч.-метод. посіб. / за ред. проф. О. В. Бігняка. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. 136 с.
2. Human Development Report 1994. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1994encompletenostatspdf.pdf> (viewed on 10.07.2023).
3. Human Development Report 2002. URL: http://undp.org/en/media/HDR_2002 (viewed on 10.07.2023).
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10.07.2023).
5. Клименко Н.Г. Еволюція змісту концепту «безпека» за різних історичних епох та політичних систем. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/8_2019/22.pdf (дата звернення: 10.07.2023).
6. Федорова А.М. Компаративний аналіз дефініції «безпека». *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 11. С. 144–148.
7. Корж І. Безпека: методологічні підходи до поняття. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. Серпень. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/4/part_1/14.pdf (дата звернення: 10.07.2023).
8. Галі Бутрос. Додаток до порядку денного для світу: позиційний документ Генерального секретаря з нагоди п'ятдесятої річниці ООН. Документи ГА ООН, 50 сесія, А/50/60.S/1995/1, 25 січня 1995.
9. Людська безпека як імператив сучасної епохи: переніс фокусу з держави на людину / Фонд ім. Фрідріха Еберта: представництво в Україні. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/07749.pdf> (дата звернення: 10.07.2023).
10. Саричев В.І. Людський розвиток в системі державного регулювання: методологія та практика : автореф. дис. ... канд. екон. Наук. Київ: НДЕІ, 2016.
11. Дем'яненко А.А. Інституціональні аспекти формування безпеки людського розвитку. <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/21217/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20-%20%D0%>

- 94%D0%B5%D0%BC%27%D1%8F%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%90.pdf (дата звернення: 10.07.2023).
12. Шуміло І.А. Міжнародна система захисту прав людини: навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2019. 168 с.
 13. Громовенко К.В., Грушко М.В., Мануїлова К.В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів: навч.-метод. посіб. Одеса: Юридика, 2023. 132 с.
 14. Жалімас Д. Збалансування національної безпеки та прав людини: поточні регіональні виклики. *Права людини і національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції*: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 черв. 2019 р.) Київ: ВАІТЕ, 2019. С. 82–84.
 15. Annan K. Secretary – General Salutes International Workshop in Human Securites in Mongolia 2000. 8-10 may. Press Release SG/SM/.7382. URL: <https://press.un.org/en/2000/20000508.sgsm7382.doc.html>.
 16. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 / ООН. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 10.07.2023).
 17. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 / ООН. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 10.07.2023).
 18. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 / ООН. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 10.07.2023).
 19. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 / Рада Європи. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 10.07.2023).
 20. Основні принципи поводження з в'язнями: Резолюція 45/111 Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1990. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_230#Text (дата звернення: 10.07.2023).
 21. Управління ООН з прав людини в Україні презентувало доповіді щодо поводження з військовополоненими та загальної ситуації з правами людини в Україні. *Організація Об'єднаних Націй. Україна: офіц. вебсайт*. 2023. 24 берез. URL: <https://ukraine.un.org/uk/224744-управління-оон-з-прав-людини-в-україні-презентувало-доповіді-щодо-поводження-з> (дата звернення: 10.07.2023).
 22. Роль Ради Безпеки ООН у підтримці міжнародного миру та безпеки в сучасному світі та оцінка її ефективності на прикладі України. <https://censs.org/rol-rady-bezpeky-oon-u-pidtrymtsi-mizhnarodnoho-myru-ta-bezpeky-v-suchasnomu-sviti-ta-otsinka-yiyi-efektyvnosti-na-prykladi-ukrayiny/> (дата звернення: 10.07.2023).